

Lokalne media internetowe – transgraniczne czy przygraniczne? Przypadek Cieszyna

Monika Kornacka-Grzonka¹

Streszczenie:

Pogranicze to często obszar specyficzny, gdzie obserwować można bezpośrednie ścieranie się odmiennych językowo, społecznie czy historycznie grup nieraz obciążonych negatywnymi stereotypami o sąsiadach zza granicy. Media lokalne mogą jednak ograniczać bądź niwelować wzajemne bariery utrudniające współlistnienie. Cieszyn jest ciekawym przykładem miasta podzielonego między dwa państwa: Polskę i Czechy. Artykuł jest próbą odpowiedzi na pytanie czy lokalne portale wykorzystują możliwości, jakie oferuje internet i umacniają stosunki, współpracę między oboma wspólnotami oraz wskazanie, jakie czynniki mogą mieć wpływ na ten proces.

Słowa kluczowe:

pogranicze, media lokalne, internet, Cieszyn

Link do artykułu:

http://www.pogranicze.uni.opole.pl/biblioteka/docs/tom5/grzonka_t5n3.pdf

Standard cytowania (APA):

Kornacka-Grzonka, M. (2017). Lokalne media internetowe – transgraniczne czy przygraniczne? Przypadek Cieszyna. *Pogranicze. Polish Borderlands Studies*, t. 5, nr 3, s. 185-200.

Wstęp

Pogranicze jest zazwyczaj obszarem wielokulturowym, miejscem gdzie obserwować można bezpośrednie ścieranie się odmiennych językowo, społecznie czy historycznie grup społecznych. Wzajemne interakcje pomiędzy nimi może charakteryzować pokojowe współlistnienie i współpraca, współzawodnictwo i rywalizacja, ewentualnie antagonizm odzwierciedlony w aktach dyskryminacji i procesach segregacji, czy nawet otwarty konflikt i agresja. (zob. Kantor 2006: 40)

Jednym z ciekawszych przykładów wielokulturowego ośrodka miejskiego jest Cieszyn, który posiada bogatą i złożoną historię, w której swój

1 Dr Monika Kornacka-Grzonka – adiunkt w Zakładzie Komunikacji Społecznej Wydziału Nauk Społecznych Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach, monika.kornacka-grzonka@us.edu.pl.

udział miały różne grupy społeczne, narodowe, wyznaniowe². Charakterystyczne dla tego niewielkiego miasta jest jednak to, iż nie tylko leży ono na pograniczu polsko-czeskim, ale od blisko 100 lat podzielone jest granicą państwową na Olzie na dwa niezależne ośrodki miejskie – prawobrzeżna część leży w granicach Polski, zaś lewobrzeżna należy do Czech. „Granica państwowa wyznaczona w 1920 roku (...) dość szybko spolaryzowała wiele elementów tkwiących w przynależnych tym narodom systemach kulturowych. Stała się też punktem odniesienia w postrzeganiu różnic w sposobie życia, zachowania, ubiorze jak i w wielu przedmiotach codziennego użytku.” (Błahut 2010: 59).

Społeczności przygraniczne bardzo często są obciążone negatywnymi stereotypami, wyobrażeniami o sąsiadach po drugiej stronie granicy, które często pogłębiają się z powodu braku znajomości ich języka, słabego przepływu informacji oraz ograniczonych kontaktów. Tym istotniejsza jest rola mediów lokalnych, które niwelują bądź ograniczają bariery utrudniające pokojowe współistnienie. Zaś medium, które posiada szczególne możliwości w zakresie rozwijania współpracy i przedstawiania regionu granicznego jako wspólnej jednostki kulturalnej i ekonomicznej, jest internet. (zob. Miller 2005: 31-32).

Przyjęto, że za media transgraniczne można uznać te, które charakteryzują się (niekoniecznie jednocześnie) następującymi cechami:

- zasięg terytorialny (ukazują się na terenie pogranicza – są to tereny położone w sąsiedztwie, w pobliżu granicy, po obu jej stronach);
- dwujęzyczność treści;
- treść przekazu (ukierunkowanie na problematykę dotyczącą funkcjonowania pogranicza, zlokalizowanego przy granicy państwa, zamieszkanego przez społeczności różnych kultur). (zob. Olechowska 2012: 158).

Lokalne portale ogólnoinformacyjne w Cieszynie nie spełniają wszystkich tych kryteriów. O ile bowiem można powiedzieć, że ze względu na sama specyfikę internetu³ z pewnością ukazują się na obszarze pogranicza polsko-czeskiego (tzw. Zaolzia), to jednak nie są dwujęzyczne. Nasuwa się zatem pytanie: czy pod względem treści przekazu media te ukierunkowane są na problematykę dotyczącą pogranicza? Czy wykorzystują możliwości, jakie oferuje internet w zakresie umacniania stosunków i współpracy między polskimi i czeskimi mieszkańcami Cieszyna? Głównym celem opracowania jest zbadanie,

2 Szerzej o Cieszynie, jego historii i uwarunkowaniach rozwojowych w: *Dzieje Cieszyna od pradziejów do czasów współczesnych*, T.1, 2, 3, I. Panic (red.), Cieszyn 2010.

3 Globalność zasięgu i powszechność dostępu.

na ile cieszyńskie portale internetowe są mediami transgranicznymi a na ile przygranicznymi oraz wskazanie, jakie czynniki mogą mieć wpływ na taki stan rzeczy.

Zaprezentowane w niniejszym opracowaniu rozważania wyrosły z zainteresowania zarówno regionem Śląska Cieszyńskiego, jak i roli mediów lokalnych w kształtowaniu relacji na polsko-czeskiej granicy. O ile bowiem temat tożsamości regionalnej mieszkańców Śląska Cieszyńskiego w literaturze przedmiotu jest dość dobrze opisany, o tyle nie ma systemowych badań medioznawczych, mających na celu określenie znaczenia i roli mediów lokalnych (w szczególności mediów internetowych, które coraz częściej zaczynają dominować na lokalnym rynku medialnym) w kształtowaniu relacji mieszkańców polskiej i czeskiej części Cieszyna.

Cieszyn i pogranicze polsko-czeskie

Wyjaśnienie uwarunkowań historycznych w przypadku omawianego pogranicza jest istotne, by zrozumieć aktualną specyfikę obszaru i wynikające z niej konsekwencje dla relacji polsko-czeskich. Współcześnie można mówić o relacjach charakteryzujących się w znacznej mierze pokojowym współistnieniem bądź współzawodnictwem, jednak nie zawsze tak było. Tarcia i konflikty na tle narodotwórczym bardzo silnie wpłynęły na omawiane relacje, zwłaszcza zaś konflikt z lat 1919/1920 r., w wyniku którego poprzez dyplomatyczną interwencję mocarstw zachodnich sporne tereny podzielono na linii Olzy⁴.

Dzieje Cieszyna sięgają XI w. a Księstwo Cieszyńskie, którego miasto stanowiło centrum, funkcjonowało jako jednolity organizm przez siedemset lat (XIII-XX w.) zanim zostało ostatecznie podzielone w 1920 r. Dla mieszkańców, dotąd jednolitego miasta i regionu, oznaczało to ogromne zmiany; obie części Cieszyna rozpoczęły niełatwy proces integracji i budowania niemal od podstaw nowych więzi gospodarczych z państwami, do których zostały wcielone. Ponadto, przez cały okres międzywojenny w świadomości Polaków pozostało poczucie krzywdy, które było wynikiem korzystniejszego dla Czechosłowacji podziału tych terenów.

Po zakończeniu II wojny światowej z jednej strony przerwano konflikty terytorialne, aczkolwiek z drugiej – nie rozwijano i nie dbano o kontakty z sąsiadami zza Olzy. Wprawdzie Cieszyn i Czeski Cieszyn oficjalnie łączyła obustronna przyjaźń, a władze deklarowały współpracę w ramach Układu Warszawskiego i RWPG, ale rzeczywiste kontakty gospodarcze czy kulturowe wśród społeczności

4 Więcej o konflikcie polsko-czechosłowackim o Śląsk Cieszyński w: *Historia Górnego Śląska. Polityka, gospodarka i kultura europejskiego regionu*. (zob. Bahlcke, Gawrecki, Kowalczyk 2011: 449-455; zob też. Panic 2010: 227-246).

pogranicza nie istniały. Granica polsko-czechosłowacka była jedną z najszczelniejszych w powojennej Europie, a władze PRL-u starały się ograniczać przygraniczne kontakty (zob. Radek 2011: 185-186). Dopiero w latach sześćdziesiątych XX w. wprowadzono przepisy łagodzące regulacje ruchu granicznego. Spowodowało to wznowienie przerwanych po wojnie kontaktów rodzinnych, handlowych i turystycznych. Niestety w wyniku rosnącej izolacji Polski w ramach bloku państw socjalistycznych, w 1982 r. zawieszono umowę o ruchu granicznym i tym samym powrócono do procesu petryfikowania uprzedzeń i stereotypów polsko-czechosłowackich. (zob. Forst 2004: 93) Dopiero po 1990 r. nawiązano rzeczywistą współpracę z władzami Czeskiego Cieszyzna, organizując odtąd wiele wspólnych projektów i przedsięwzięć.

Tereny pogranicza południowego przeszły istotne przeobrażenia polityczne, demograficzne i gospodarcze, a ich skutki są widoczne do teraz i rzutują na wzajemne postrzeganie się sąsiadów. Ludność zamieszkująca tereny Śląska Cieszyńskiego jest silnie zakorzeniona na przygranicznych terenach. Ponadto, po stronie polskiej mieszka znikoma liczba Czechów, natomiast dużo Polaków mieszka po stronie czeskiej, co w większości przypadków jest skutkiem politycznej decyzji z roku 1920. W efekcie wiele osób po obu stronach granicy jest spokrewnionych, spowinowaconych, a nawet posiada grunty po przeciwnej stronie granicy. „Taki obszar skłania do podejmowania ściślejszej współpracy sąsiedzkiej, obejmującej gminy przygraniczne, które są gospodarczo powiązane. Cały teren Śląska Cieszyńskiego pozwala na znacznie szerszą współpracę, która nie jest ograniczana do wąskiego pasa przygranicznego. Poza tym sam Śląsk Cieszyński jest przykładem regionu o wyraźnie wykształconej specyfice powstałej na styku różnych kultur. Do cech różnicujących tę przestrzeń pogranicza zaliczyć można: występowanie do połowy ubiegłego wieku czterech grup etnicznych (Polaków, Niemców, Czechów i Żydów), dwóch dużych grup wyznaniowych (Kościoła katolickiego i Kościoła protestanckiego z jednej oraz wyznawców judaizmu i ateistów z drugiej), a także osiągnięcie już stosunkowo wcześniej, bowiem w okresie cesarstwa austro-węgierskiego wysokiego poziomu społeczno-kulturalnego i rozwoju gospodarczego”. (Radek 2011: 187-188).

Reasumując, współcześnie po okresach konfliktów z lat 1919 i 1939 oraz po czasie skrywanego antagonizmu trwającego aż do lat dziewięćdziesiątych XX w., można mówić o relacjach na pograniczu polsko-czeskim charakteryzujących się w znacznej mierze pokojowym współistnieniem bądź współzawodnictwem.

Ogólnoinformacyjne portale lokalne Cieszyna

Do badania wybrano prywatne ogólnoinformacyjne portale internetowe, które swym zasięgiem tematycznym obejmują Cieszyn i jego okolice. Można więc powiedzieć, że pod względem zasięgu tematycznego odpowiadają mikroregionalnej prasie.

Pierwszym z badanych portali był OX.pl, który rozpoczął działalność w 2003 r. jako pierwszy portal tego typu w regionie. Obecnie jest jednym z głównych źródeł informacji dla mieszkańców Śląska Cieszyńskiego. Prócz różnych funkcjonalności zwiększających interaktywność serwisu (tj. możliwość zakładania własnego konta czy komentowania informacji, a także prowadzenia w ramach OX mini-blogów oraz nadsyłania własnych treści), portal niedawno rozszerzył swą działalność i prowadzi telewizję internetową w formie relacji wideo. Drugim z analizowanych portali była strona GazetaCodzienna.pl, która konkuruje z Ox.pl o lokalnego odbiorcę. W budowie jest ładząco podobna – znajdziemy na niej bieżące informacje, pozwala również zamieszczać własne treści i komentować opublikowane materiały (po założeniu konta na stronie). W zakresie oferowanych funkcjonalności widać znaczące różnice między GazetaCodzienna.pl, a Ox.pl. Jak sama nazwa sugeruje, pierwszy z portali bardziej podobny jest w charakterze do prasy – nie znajdziemy tutaj nagrań wideo, ani prób kreowania wirtualnej wspólnoty wokół serwisu (co widoczne jest na Ox.pl). Jednak każdy z wybranych portali jest znaczącym źródłem informacji dla społeczności lokalnych, które są ich odbiorcami, co potwierdza ilość odsłon⁵ oraz sami odbiorcy⁶. Poniżej przedstawiono skany głównych stron badanych portali.

W celu zweryfikowania postawionych pytań badawczych przeprowadzono ilościową i jakościową analizę zawartości przekazów na wybranych portalach. Badania trwały cztery miesiące, od 1 maja do 31 sierpnia 2017 r. Przedział czasowy został wybrany by uwzględnić zarówno okres letni (wakacyjny), kiedy to więcej jest imprez o charakterze turystycznym i kulturalnym, jak i czas poza sezonem urlopowym. Podstawową jednostką analizy była wypowiedź dotycząca tematyki związanej z wydarzeniami, postaciami etc. Czeskiego Cieszyna bądź szerzej, Zaolzia. Klucz kategoryzacyjny zawierał następujące kategorie analizy: tematyka, wydzźwięk, gatunek. Wyniki badań skonfrontowano również z danymi uzyskanymi

5 OX.pl miesięcznie ma ponad 5mln odsłon, Gazetacodzienna.pl ponad 200 tys. Dane za 2014 r. na podstawie informacji z <http://portal.ox.pl/?p=historia> oraz informacje Gazetycodziennej.pl (obecnie niedostępne na stronie).

6 Badania własne Autorki. Ankieta wśród mieszkańców Śląska Cieszyńskiego, N=400. Trzy główne źródła informacji lokalnej w internecie dla ankietowanych: strony UM/UG (40,8%), Ox.pl (55,1%) oraz GazetaCodzienna.pl (26,8%).

z badań ankietowych przeprowadzonych przez Autorkę wśród mieszkańców Śląska Cieszyńskiego⁷.

Rys.1 – Ox.pl i Gazetacodzienna.pl

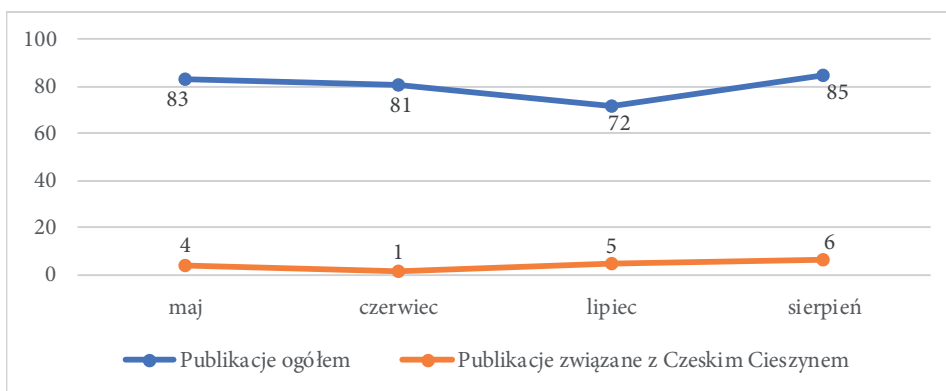
Źródło: www.ox.pl, www.gazetacodzienna.pl (18.09.2017).

Lokalne media internetowe na pograniczu polsko-czeskim – transgraniczne czy przygraniczne?

Już analizując ilościowy rozkład publikacji poświęconych tematyce Czeskiego Cieszyna lub Zaolzia można zauważyć ciekawą tendencję. W analizowanym okresie na żadnym z badanych portali nie stanowiły one więcej niż ok. 6% ogólnej liczby publikowanych materiałów. (wykres 1 i 2) Biorąc pod uwagę to, iż mieszkańcy obu części Cieszyna – po polskiej i czeskiej stronie – od blisko dziesięciu lat, tzn. od wejścia w życie układu z Schengen 21 grudnia 2007 r., mogą swobodnie przekraczać granicę i funkcjonować bez ograniczeń po obu jej stronach, jest to zaskakująco niski wynik. Przystępując do badań spodziewano się, że w okresie wakacyjnym (lipiec, sierpień) będzie znacznie więcej publikacji

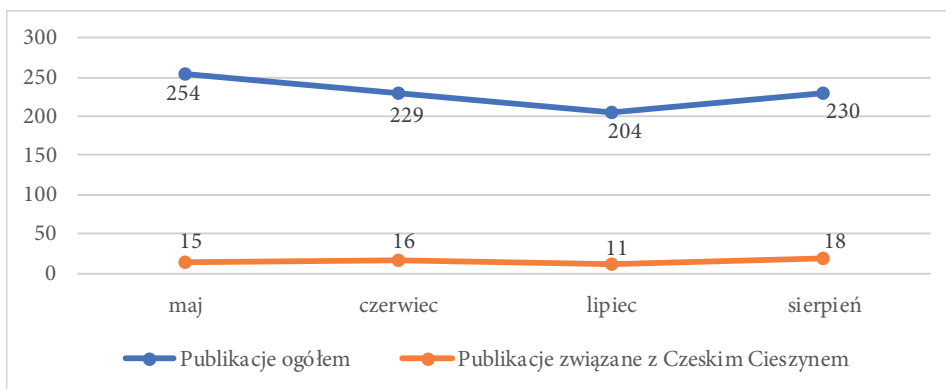
7 Badania zostały przeprowadzone metodą badań sondażowych w postaci ankiety wśród 400 mieszkańców Śląska Cieszyńskiego w 2014 r. Próba kwotowa została skonstruowana w odniesieniu do danych statystycznych dotyczących wieku, płci, miejsca zamieszkania oraz wykształcenia. Dane zaczerpnięto z Narodowego Spisu Powszechnego z roku 2011 oraz z udostępnianych przez Główny Urząd Statystyczny (GUS) danych szczegółowych dla poszczególnych gmin zawartych w publikacji: *Statystyczne Vademecum Samorządowca 2012* (zob. 'Statystyczne'). Kwestionariusz ankiety dotyczył odbioru mediów lokalnych.

poświęconych Czeskiemu Cieszynowi, choćby ze względu na to, iż odbywają się wtedy liczne festiwale i imprezy kulturalne, folklorystyczne czy turystyczne. Jednak wyniki przeprowadzonych badań ukazują, iż zasadniczo proporcje te nie ulegają zmianie. Owszem, można zauważyć lekki wzrost liczby badanych materiałów (wypowiedzi) zarówno na GazetaCodzienna.pl⁸ jak i OX.pl⁹, ale były to różnice nie przekraczające ok. 1%.

Wykres 1. Ilościowy rozkład materiałów związanych z Czeskim Cieszynem na tle ogólnej liczby publikacji – serwis GazetaCodzienna.pl

Źródło: badania własne.

Wykres 2. Ilościowy rozkład materiałów związanych z Czeskim Cieszynem na tle ogólnej liczby publikacji – serwis OX.pl

Źródło: badania własne.

8 GazetaCodzienna.pl: Maj – 4,81%, czerwiec – 6,98%, lipiec – 5,39%, sierpień – 7,01% (badania własne).

9 Ox.pl: Maj – 5,90%, czerwiec – 1,23%, lipiec – 7,05%, sierpień – 5,94% (badania własne).

Na portalach dominowała tematyka związana z bieżącymi wydarzeniami, stanowiąc znaczną część analizowanych materiałów (w mniejszym stopniu w przypadku GazetaCodzienna.pl). Wśród publikacji poświęconych codziennym kontaktom mieszkańców pogranicza, ich życiu społecznemu i obyczajowemu znalazły się m.in. te dotyczące zakazu palenia w czeskich restauracjach (zob. 'Czeskie' 2017), utrudnień drogowych po czeskiej stronie miasta (zob. 'Uwaga' 2017) czy o pożarze zabytkowego kościoła w Gutach (zob. 'Spłonął' 2017). Znacznie częściej poruszano również tematy kulturalne (np. informując o planach na nowy sezon w Teatrze Cieszyńskim na Scenie Polskiej; zob. Markowska 2017) oraz sportowe i turystyczne (m.in. relacje z Grand Prix Moravia; zob. 'Wideoflesz' 2017) czy cykl poradników *Weekendowe Propozycje Rowerowe*, który m.in. zawierał opis szlaków po czeskiej stronie Śląska Cieszyńskiego (zob. Pipień 2017).

Tabela 1. Tematyka materiałów związanych z Czeskim Cieszynem

Tematyka:	Liczba materiałów o Czeskim Cieszynie		Odsetek z ogółu materiałów o Czeskim Cieszynie (w proc.)	
	GazetaCodzienna.pl	OX.pl	GazetaCodzienna.pl	OX.pl
Wydarzenia bieżące	3	39	18,75	65
Kultura	10	4	62,5	6,6
Sport i turystyka	3	17	18,75	28,4
Razem	16	60	100	100

Źródło: badania własne.

Warto zauważyć, że są to te same tematy, które dominują wśród publikacji lokalnych w mediach Śląska Cieszyńskiego odnośnie terenów polskich (w kolejności od najczęściej poruszanych: sport i krajoznawstwo, kultura oraz wydarzenia bieżące¹⁰). Także można wnioskować, że wątki te cieszą się sporym zainteresowaniem odbiorców, skoro dziennikarze lokalni poświęcają im tyle uwagi. Natomiast w publikacjach dotyczących strony polskiej zaobserwować można dużo większe zróżnicowanie tematyczne (materiały dotyczące Czeskiego Cieszyna praktycznie nie odnoszą się do innych tematów niż wymienione).

Między analizowanymi portalami widać różnice odnośnie stosowanych gatunków dziennikarskich. Ox.pl okazał się serwisem bardziej informacyjnym, co związane jest z krótkimi formami dziennikarskimi dominującymi na jego łamach. Najczęściej występowała informacja (zarówno prosta jak i rozszerzona) oraz wzmianka, czyli krótka, zwięzła i prosta wiadomość sygnalizująca, co

¹⁰ Badania własne Autorki, analiza zawartości wybranych tytułów prasy lokalnej Śląska Cieszyńskiego.

ważnego wydarzyło się na terenie Czeskiego Cieszyna czy Zaolzia (np. o tym, że dziecko zostało rażone piorunem podczas burzy; zob. 'Piorun' 2017). Dziennikarze często też przybliżają mieszkańcom wydarzenia, które miały miejsce, a być może umknęły ich uwadze (m.in. obchody różnych świąt czy imprezy; zob. Indi 2017), stąd sporo sprawozdań na stronie. Prawie w ogóle nie pojawiają się za to materiały publicystyczne. Generalnie Ox.pl można byłoby określić jako portal informacyjno-newsowy, skupiający się na bieżących wydarzeniach. Na GazetaCodzienna.pl natomiast znajdziemy dużo więcej gatunków publicystycznych, które stanowią ponad 1/3 ogółu materiałów o Czeskim Cieszynie. Zapewne związane jest to ze znaczną przewagą tematyki kulturalnej, bowiem obecne są tutaj m.in. recenzje przedstawień teatralnych na Scenie Polskiej Cieszyńskiego Teatru (zob. UM 2017) oraz wywiad z kierownikiem artystycznym tejże Sceny (zob. Markowska 2017), fotoreportaż z imprezy folklorystycznej (zob. DR 2017) czy sylwetka zasłużonego dla regionu czeskiego naukowca, animatora życia społeczno-kulturalnego, znawcy lingwistyki i folklorystyki (zob. 'Jubileusz' 2017).

Materiały związane z Czeskim Cieszynem w większości posiadają wydźwięk informacyjny, jednak blisko 1/2 ogółu publikacji to materiały aprobatywne (szczególnie na GazetaCodzienna.pl, przypuszczalnie ze względu na znaczny udział publicystyki). Wydźwięk krytyczny prawie w ogóle nie występował (wyjątkiem była informacja o podpalaczach, którzy podłożyli ogień pod zabytkowy kościół (zob. 'Spłonął' 2017).

Tabela 2. Gatunki materiałów związanych z Czeskim Cieszynem

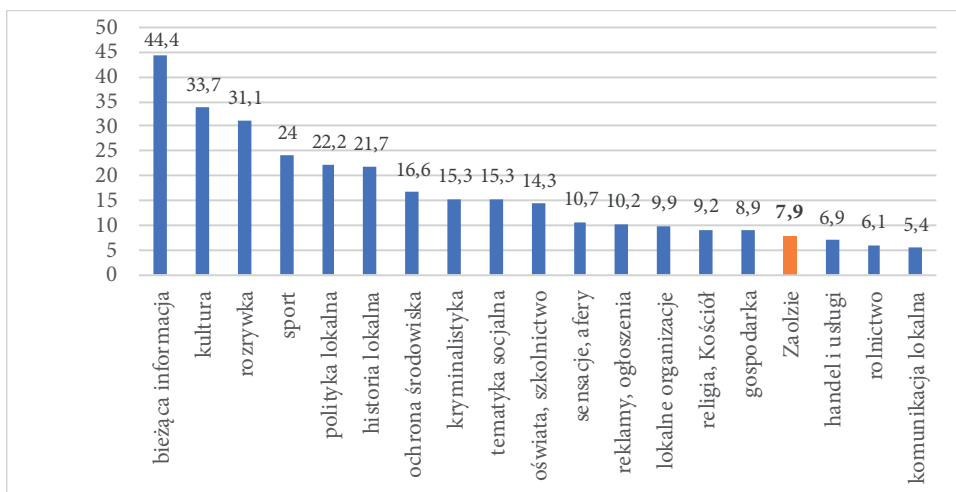
Gatunki:	Liczba materiałów o Czeskim Cieszynie		Odsetek z ogółu materiałów o Czeskim Cieszynie (w proc.)	
	GazetaCodzienna.pl	OX.pl	GazetaCodzienna.pl	OX.pl
Informacyjne	10	58	62,5	96,7
Publicystyczne	6	2	37,5	3,3
Razem	16	60	100	100

Źródło: badania własne.

Na podstawie uzyskanych danych można byłoby sformułować tezę, iż Ox.pl spełnia głównie funkcję informacyjną, stąd dominujący udział gatunków o wydźwięku informacyjnym, zaś GazetaCodzienna.pl dodatkowo, poprzez publicystykę, usiłuje realizować funkcję opiniotwórczą. Jednak trudno byłoby w sposób nie budzący wątpliwości twierdzenie to zweryfikować, ze względu na znikomą ilość materiału badawczego – w ciągu czterech miesięcy badań

odnotowano na GazecieCodziennej.pl zaledwie szesnaście materiałów traktujących o Czeskim Cieszynie.

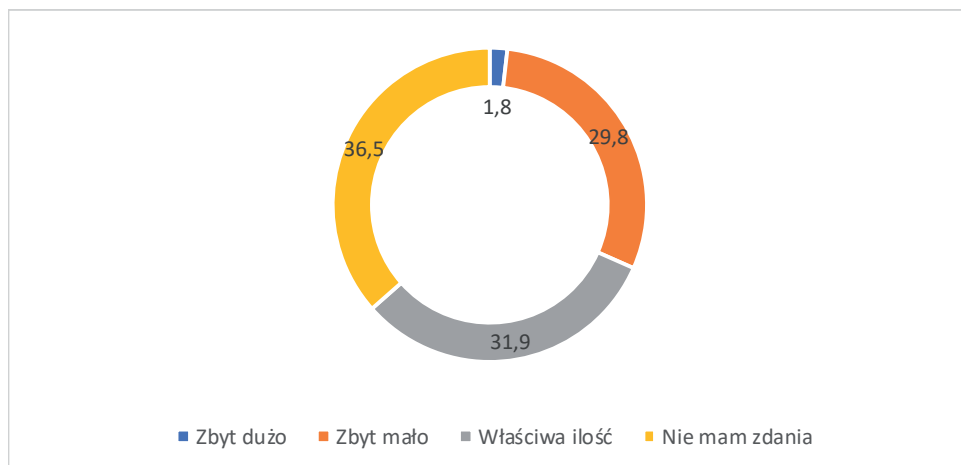
Warto również zwrócić uwagę na to, co jest centralnym obiektem zainteresowania w analizowanych materiałach. Zazwyczaj opisywane wydarzenie jest ukazywane w związku z uczestniczącymi w nim mieszkańcami polskiego Cieszyna i okolic lub w związku z liczną mniejszością polską na Zaolziu (np. informacje o współpracy szkoły w Drogomyślu z placówką w Vratimovie, czy o Polakach uczestniczących w Rajdowych Mistrzostwach Czech; zob. 'Szejowie' 2017; 'Współpracują' 2017). Nadto, w przeciwieństwie do innych publikacji, pod analizowanymi materiałami prawie w ogóle nie pojawiają się komentarze, a jeśli jakiś jest umieszczany, to nie odnosi się on do meritum publikacji. Przykładem może być wypowiedź użytkownika jojestelagalityjok (pisownia oryginalna): „w tym artykule jest wszystko poplątane, najlepiej jakby redaktor (z łaski bożej) przed publikacją czytał swoje wypociny...amen” (Bryl 2017) Opinia ta, jak już wspomniano powyżej, nie dotyczy przedmiotu informacji, nie nawiązuje do planów stworzenia nowoczesnej sceny kameralnej w podziemiach budynku Teatru Cieszyńskiego, a jedynie do kompetencji dziennikarza. Dowodzić to może nikłego zainteresowania życiem sąsiadów zza granicy. Tezę tę zdają się dodatkowo potwierdzać wyniki badań ankietowych przeprowadzonych przez Autorkę. Jedno z pytań dotyczyło zainteresowań określonymi zagadnieniami tematycznymi poruszonymi w mediach lokalnych. Okazało się, iż jedynie niecałe 8% osób ciekawi to co dzieje się na Zaolziu.

Wykres 3. Zainteresowanie określonymi zagadnieniami tematycznymi wśród mieszkańców Śląska Cieszyńskiego (dane w procentach)

Źródło: badania własne. Dane nie sumują się do 100%.

Z drugiej natomiast strony blisko $\frac{1}{3}$ osób deklaruwała, że chciałaby, aby w mediach lokalnych poruszano więcej tematów związanych z Zaolziem. Choć w tym przypadku wyniki nie są jednoznaczne, gdyż równie dużo z nich twierdziło, że materiałów takich jest właściwa ilość, oraz że nie posiada zdania w tej kwestii.

Wykres 4. Ocena nasycenia lokalnych mediów zagadnieniami związanymi z Czeskim Cieszyrzem i Zaolziem (dane w procentach)

Źródło: badania własne.

Zatem mieszkańcy, mimo że chcieliby, aby pojawiało się w mediach więcej materiałów z Zaolzia, to paradoksalnie nie są nimi zbyt zainteresowani (zob. wykresy 3 i 4). Można jedynie przypuszczać, że rozbieżności te wynikają z poczucia, że „wypada” interesować się tym, co dzieje się u sąsiadów za Olzą. Wyniki te zdają się za to bardzo dobrze obrazować spiralny proces wyciszania jednych i wzmacniania innych opinii ze względu na świadomość posiadania poparcia opinii publicznej, z którym mamy do czynienia w hipotezie spirali milczenia Elisabeth Noelle-Neumann.

Tereny pogranicza powinny charakteryzować się współpracą transgraniczną, która na ogół skierowana jest na rozwój i umacnianie stosunków między społecznościami. „Szczególną rolę w komunikacji transgranicznej odgrywają sami dziennikarze, których zadaniem jest objaśnienie, w jaki sposób opisywane wydarzenia są ze sobą powiązane, a nie izolowanie ich i wyjęcie z szerszego, międzykulturowego kontekstu” (Olechowska 2012: 168). Jednakże, jak zaobserwowano w trakcie badań, dziennikarze pracujący w analizowanych lokalnych portalach internetowych Cieszyna nie opierają swych działań na dialogu, współdziałaniu; są one najczęściej efektem jednokierunkowego procesu przekazywania

informacji. Jak sami przyznają, raczej nie utrzymują kontaktów zawodowych z czeskimi kolegami po fachu, a informacje o tym, co się dzieje w Czeskim Cieszynie zdobywają w dużej mierze z czeskich stron internetowych (np. stron podmiotów, o których piszą, m.in. blog Teatru Cieszyńskiego w Czeskim Cieszynie - <http://blog-tdivadlo.cz/>). Współpraca między dziennikarzami lokalnymi z obydwu krajów jest niezwykle istotna, umożliwia bowiem nie tylko wymianę informacji, ale również ich weryfikację. Jest to tym istotniejsze im bardziej napięte stosunki panują między społecznościami po obu stronach granicy.

Mimo wszystko, pod względem liczby publikacji o Czeskim Cieszynie i Zaolziu media internetowe wypadają znacznie lepiej niż tradycyjne media lokalne, a w szczególności prasa¹¹, w której omawiana tematyka stanowi ledwie 1,2% ogólnej zawartości. Można spekulować i szukać powodów w periodyczności lokalnych tytułów (z reguły tygodniki i miesięczniki), która to częstotliwość wydawnicza nie pozwala na elastyczne reagowanie na zachodzące wydarzenia. Wynikałoby z tego, że media internetowe lepiej dopasowują się do potrzeb odbiorców, którzy chcieliby widzieć więcej materiałów dotyczących sąsiadów zza granicy. Można również powodów doszukiwać się w tym, iż zespoły dziennikarskie w prasie składają się jednak z ludzi w starszym wieku (w porównaniu do redakcji lokalnych portali internetowych), którzy doskonale jeszcze pamiętają czasy wzajemnych animozji między polskim a Czeskim Cieszynem. Być może w jakimś stopniu rzutuje to na stosunek i zainteresowanie, jakie kierują w stronę tematyki Zaolzia. W każdym razie, lokalne portale Cieszyna, w zakresie współpracy i relacjonowania informacji zza granicy na lokalnym rynku medialnym wypadają zdecydowanie najlepiej.

Konkluzje

Najistotniejszą i zarazem najtrudniejszą do przewyciężenia barierą obecną we współpracy i komunikacji transgranicznej jest dystans kulturowy i językowy. Choć należy on do najczęściej występujących, to jednocześnie zazwyczaj jest długotrwały i najtrudniej go wyeliminować. W wielu przypadkach dużo prościej usunąć można przeszkody polityczne czy ekonomiczne niż różnice społeczno-kulturowe. Należy przy tym pamiętać, że częstokroć ludność terenów pogranicza obciążona jest negatywnymi stereotypami o sąsiadach zza granicy, które w dużym stopniu wynikają ze słabego przepływu informacji i ograniczonych kontaktów, a także zaszłości historycznych. Ów dystans między społecznościami regionów pogranicza skutecznie mogą zmniejszać lokalne media. Media transgraniczne „przekraczają” granice i spinają podzielone tereny.

11 Badania własne Autorki. Analiza zawartości wybranych tytułów prasy lokalnej Cieszyna (*Głosu Ziemi Cieszyńskiej, Wiadomości Ratuszowych*).

Jednak, jak się okazało, lokalne internetowe portale Cieszyna w nikłym stopniu można scharakteryzować jako transgraniczne. To, co się dzieje za Olzą, u sąsiadów w Czeskim Cieszynie, nie jest istotną częścią informacji ani na OX.pl, ani na GazetaCodzienna.pl. Na obu badanych portalach treści związane z Zaolziem nie przekroczyły kilku procent ogólnej zawartości. I choć mają one zgoła inny charakter (na pierwszym z wymienionych portali dominowały treści informacyjne, na drugim kulturalne), to oba spełniają głównie funkcję informacyjną. Dziennikarze zajmują się kwestiami związanymi z bieżącym funkcjonowaniem miasta i okolic, nie poruszają tematów politycznych, trudnych, głębszych. Co ważniejsze – na badanych portalach nie publikuje się również materiałów, które zwalczałyby stereotypy powszechnie panujące na analizowanym pograniczu. Dodatkowo, nie odnaleziono publikacji, które świadczyłyby o współpracy dziennikarzy polskiej i czeskiej strony Cieszyna. Reasumując, choć media internetowe w Cieszynie wypadają nieco lepiej niż lokalne media tradycyjne pod względem integrowania i promowania współpracy transgranicznej, to jednak stan ten daleki jest od ideału i wskazane byłyby dalsze, bardziej intensywne działania w tym zakresie.

Można się zastanawiać, czy taka sytuacja wynika z niedopasowania zawartości mediów do oczekiwań lokalnej społeczności, czy też, co bardziej prawdopodobne, miejscowa ludność niespecjalnie interesuje się wydarzeniami w Czeskim Cieszynie. Może to być konsekwencją tego, że współcześnie, zwłaszcza po wejściu w życie układu z Schengen, przepływ ludności, towarów i usług jest bardzo ułatwiony, co skutkuje tym, iż kontakty Polaków z Czechami w Cieszynie przebiegają przede wszystkim na płaszczyźnie handlowej. Tak więc jako umotywowane korzyścią ekonomiczną ciągle skazane są na powierzchowność i zewnętrzne uwarunkowania. Ponadto, chociaż po granicy pozostało obecnie niewiele śladów, to jednak w dalszym ciągu tkwi ona w mentalności mieszkańców Cieszyna i uniemożliwia spojrzenie na miasto jako jeden organizm. (zob. Błahut 2010: 60-61) Mieszkańcy przyzwyczaili się, że Cieszyn jest podzielony między dwa państwa i nie czują potrzeby skracania dystansu społeczno-kulturowego.

Współpraca na poziomie instytucjonalnym, głównie w ramach Euroregionu Śląsk Cieszyński¹², również nie przynosi pożądaných efektów. Różnorakie inicjatywy, imprezy, wydarzenia, mające integrować sąsiadujących

12 Euroregion Śląsk Cieszyński powstał w 1998 r. w celu szeroko pojmowanego rozwoju transgranicznego regionu (w zakres którego wchodzi m.in. działania zmierzające do wspierania kultury, oświaty, sportu, współpracy transgranicznej oraz rozwoju turystyki i transportu na tym obszarze). Obecnie obejmuje on powierzchnię ok. 1400 km², a zamieszkuje go ok. 630 tys. osób. Siedzibami euroregionu są polski Cieszyn i Czeski Cieszyn. Euroregion Śląsk Cieszyński nie pokrywa się w całości z historycznymi granicami Śląska Cieszyńskiego. (zob. 'Euroregion Śląsk Cieszyński'; Piotrowska 2012).

ze sobą mieszkańców polskiego i Czeskiego Cieszyna nie do końca spełniają swoje funkcje – podczas trwania takich projektów Czesi i Polacy są wprawdzie w tym samym miejscu, ale raczej siedzą osobno, w swoim towarzystwie. Być może młodsze pokolenie Cieszyniaków, nieobciążone historycznym resentymentem, będzie rozwijać w większym stopniu relacje towarzyskie z rówieśnikami zza granicy, co może w przyszłości skutkować zmniejszeniem społeczno-kulturowego dystansu. Może wraz ze zmianą relacji ulegną przemianie też media lokalne regionu i zaczną one aktywniej działać na rzecz rozwijania wzajemnej współpracy i integracji.

Literatura

- DR (2017). „Gorolski Święto” – dni wielu pokoleń. <http://gazetacodzienna.pl/artykul/kultura/gorolski-swieto-dni-wielu-pokolen> (dostęp 15.09.2017).
- Indi (2017). A jednak z niespodziankami. Deszczowe jubileuszowe gorolski święto. <http://wiadomosci.ox.pl/wiadomosc,37949,deszczowy-jubileuszowy-gorol.html> (dostęp 15.09.2017).
- Bahlcke, J., Gawrecki, D., Kowalczyk, R. (red.) (2011). *Historia Górnego Śląska. Polityka, gospodarka i kultura europejskiego regionu*. Gliwice: Dom Współpracy Polsko-Niemieckiej.
- Błahut, G. (2010). Wielokulturowość Cieszyna jako miasta pogranicza. W: H. Rusek, A. Pieńczak, J. Szczyrbowski (red.), *Dziedzictwo kulturowe jako klucz do tożsamości pogranicza polsko-czeskiego na Śląsku Cieszyńskim*, T. 1. Cieszyn-Katowice-Brno: Offsetdruk i media.
- Bryl, M. (2017)., Powstaje nowa scena. <http://wiadomosci.ox.pl/wiadomosc,37996,powstaje-nowa-scena.html> (dostęp 15.09.2017).
- ‘Czeskie’ (2017). Czeskie, ‘Hospody’ od 31 maja bez dymka. <http://wiadomosci.ox.pl/wiadomosc,37330,hospody-bez-dymka.html> (dostęp 15.09.2017).
- Dyczewski L. (2001), Media czynnikiem spajającym heterogeniczną społeczność pogranicza (przyczynek do dyskusji). *Akcent. Literatura i Sztuka*, nr 4.
- ‘Euroregion Śląsk Cieszyński – podstawowe’ informacje o Euroregionie. <http://www.olza.pl/pl/o-nas/euroregion-slask-cieszynski/> (dostęp 15.09.2017).
- ‘Euroregion Śląsk Cieszyński’. <http://www.euregio-teschinensis.eu/euroregion-slask-cieszynski/> (dostęp 15.09.2017).
- Forst, K. (2004), Polsko-czeska współpraca euroregionalna na Górnym Śląsku. W: P. Dobrowolski (red.), *Współpraca transgraniczna i międzyregionalna województwa śląskiego (z uwzględnieniem dawnego województwa katowickiego)*. Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego.
- Jóskowiak, K. (2002), Mass media i kultura w europejskiej współpracy transgranicznej. *Kultura i Społeczeństwo*, nr 1.

'Jubileusz' (2017). Jubileusz życiowy prof. Daniela Kadłubca. <http://gazetacodzienna.pl/artukul/wydarzenia/jubileusz-zyciowy-prof-daniela-kadlubca> (dostęp 15.09.2017).

Kantor, R. (2006). Wielokulturowość miasta. Prolegomena do badań nad zróżnicowaniem kulturowym społeczności miejskiej Krakowa. *Studia Etnologiczne i Antropologiczne*, T. 8.

Markowska, U. (2017). Patrząc na teatr. <http://gazetacodzienna.pl/artukul/kultura/patrzac-na-teatr> (dostęp 15.09.2017).

UM (2017). Męska nie-solidarność w miłosnym kryzysie. <http://gazetacodzienna.pl/artukul/kultura/meska-nie-solidarnosc-w-milosnym-kryzysie> (dostęp 15.09.2017).

Miller, M. (2005). Dziennikarstwo jako narzędzie poznania. W: S. Mocek (red.), *Dziennikarstwo – media – społeczeństwo*. Warszawa: ISP PAN.

Olechowska, P. (2014). Transgraniczne projekty medialne na przykładzie polsko-niemieckiego pogranicza – studium rozwoju od 1989 roku po współczesność. *Rocznik Bibliograficzno-Prasoznawczy*, nr. 6/17.

Olechowska, P. (2015). Rola i znaczenie mediów w kształtowaniu obrazu polsko-niemieckiego pogranicza w latach 90. XX wieku (na przykładzie „Gazety Pogranicza” – dodatku do „Gazety Wyborczej”). *Acta Universitatis Lodzianis. Folia Litteraria Polonica*, nr. 28 (2).

Olechowska, P. (2012). Dziennikarstwo transgraniczne na przykładzie powiatu świnoujского. *Edukacja Humanistyczna*, nr. 2 (27).

Olechowska, P. (2014). Dziennikarstwo transgraniczne na przykładzie polsko-niemieckiego pogranicza. W: W. Adamowski, A. Jaskiernia (red.), *Międzykulturowe aspekty działalności mediów w epoce globalizacji*. Warszawa: Instytut Dziennikarstwa Uniwersytetu Warszawskiego.

Panic, I. (red.) (2010). *Dzieje Cieszyna od pradziejów do czasów współczesnych*, T.1, 2, 3, Cieszyn: Książnica Cieszyńska.

'Piorun' (2017). Piorun uderzył w chłopca. <http://wiadomosci.ox.pl/wiadomosc,37797,piorun-uderzyl-w-chlopca-.html> (dostęp 15.09.2017).

Piotrowska, A. (2012). Region dziś. Śląsk południowy. W: H. Kras (red.), *Gwary polskie*. Przewodnik multimedialny, http://www.gwarypolskie.uw.edu.pl/index.php?option=com_content&task=view&id=814&Itemid=117 (dostęp 12.08.2012).

Pipień, D. (2017), Weekendowe Propozycje Rowerowe (WPR, Trasa 26): Kozubowa i Ostry. <http://wiadomosci.ox.pl/wiadomosc,37722,wpr-kozubowa-i-ostry.html> (dostęp 15.09.2017).

Pisarek, W. (1983). *Analiza zawartości prasy*. Kraków: Ośrodek Badań Prasoznawczych.

Radek, R. (2011). *Znaczenie współpracy transgranicznej w rozwoju społeczności lokalnych i regionalnych polskiego pogranicza*. Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego.

Skoczek, T. (2004). Rola mediów w procesie kształtowania tożsamości etniczno-kulturowej mieszkańców pogranicza. W: K. Krzysztofek, A. Sadowski (red.), *Pogranicza i multikulturalizm w warunkach Unii Europejskiej. Implikacje dla wschodniego pogranicza Polski*. T. 1. Białystok: Wydawnictwo Uniwersytetu w Białymstoku.

'Spłonął' (2017). Spłonął XVI-wieczny kościół. <http://wiadomosci.ox.pl/wiadomosc,37879,splonal-xvi-wieczny-kosciol.html> (dostęp 15.09.2017).

'Statystyczne'. Statystyczne Vademecum Samorządowca 2012, <http://katowice.stat.gov.pl/statystyczne-vademecum-samorzadowca> (13.01.2017).

Szczepański, M.S., Śliz, A. (2011). *Wielokulturowość: konflikt czy koegzystencja*. Warszawa: IFiS PAN.

Szczepański, M.S., Śliz, A. (2014). Pogranicza w perspektywie socjologicznej. *Pogranicze. Polish Borderlands Studies*, t. 2, nr 1.

'Szejowie' (2017). Szejowie na razie na 8 miejscu. <http://wiadomosci.ox.pl/wiadomosc,37222,szejowie-na-razie-na-8-miejscu.html> (dostęp 15.09.2017).

'Uwaga' (2017). Uwaga na utrudnienia w Cz. Cieszynie. <http://wiadomosci.ox.pl/wiadomosc,37456,utrudnienia-w-cz.-cieszynie.html> (dostęp 15.09.2017).

'Wideoflesz' (2017). Wideoflesz: Zawody kartingowe w Trzyńcu. <http://telewizja.ox.pl/wideo,37931,grand-prix-moravia.html> (dostęp 15.09.2017).

'Współpracują' (2017). Współpracują ponad granicami. <http://wiadomosci.ox.pl/wiadomosc,37163,wspolpracuja-ponad-granicami.html> (dostęp 15.09.2017).

Local internet media - cross-border or frontier? Cieszyn case

Abstract:

Borderland is a specific area where one can observe the direct language, social or historical conflict between groups, which are often overwhelmed by negative stereotypes about their neighbors from abroad. Local media may, however, limit or bridge the barriers to coexistence. Cieszyn is an interesting example of a city divided between two countries: Poland and the Czech Republic. This article attempts to answer the question of whether local web portals use the opportunities offered by the internet and strengthen relationships, cooperation between the two communities, and what factors might influence this process.

Keywords:

borderland, local web portals, internet, Cieszyn